

gibi teknik bazı noktaların dışında, genel olarak tercümelemlerin doğru yapıldığı söylenebilir.

Ancak müellif, bilhassa Bâbîâli ile Mehmet Ali Paşa arasındaki münasebetleri tedkik ve tahlil ederken bazı yanlış anlama ve değerlendirme hatalarına da düşmektedir. Kanaatimizce bu değerlendirme hatalarının en ciddisi, Bâbîâli ve Mehmet Ali Paşa arasında oluşan karşılıklı güvensizlik ve münasebetlerdeki gergin havanın müsebbibi olarak sadece Osmanlı tarafının gösterilmesidir. Müellif, Mehmet Ali Paşa'nın bilhassa Lübnan, Filistin ve Suriye'de siyasi nüfuzunu artırmak maksadı ile yapmış olduğu faaliyetleri ve zamanla buraların içişlerine müdahaleleri², Mehmet Ali'nin Mora seferi gibi çok önemli bir meselede Sultan'ın rızasına muhalif olarak Batılı devlet yetkilileri ile görüşüp askerlerini geri çekmesi ve 1828-29 Osmanlı-Rus harbinde, daha önceden göndermeyi taahhüt ettiği askerî yardımı göndermemesi³ hususlarını gözardı etmektedir. Sultan'ın ve Bâbîâli'nin, Mehmet Ali Paşa'nın keyfi davranışlarını ve gayrimeşrû olarak siyasi nüfuzunu artırma noktasındaki faaliyetlerini sınırlamak maksadıyla takip etmiş oldukları siyaseti tek başına mevcut olan karşılıklı güvensizlik ve gergin havanın müsebbibi olarak göstermekte, dolayısıyla eserin nisbî de olsa objektifliğine gölge düşürmektedir. Yukarıda zikredilen bu zaafılara rağmen, eser sahasında ciddi bir boşluğu doldurduğu gibi, bu hususta tek olma özelliğine de sahiptir.

M. Hanefi KUTLUOĞLU

Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu, *Büyük Cihad'dan Frenk Fodulluğuna*, İletişim Yayınları, İstanbul 1996, 272+20 sayfa

Bilim tarihi çalışmaları belirli bir zaman ve mekan boyutu ile mukayyed olmayıp, sadece bilim olma, hatta bu iddiada olma vasfı durumunda müşterekliği bulunan birbirinden uzak bilim dalları ve disiplinler hakkında bilgi sahibi olmayı ayrıca tenkid ve tahlil usulü ile ele alınan konunun niteliğine göre farklılık gösterebilen metodik yaklaşımlara sahip olmayı gerektirmektedir. Kendi içinde taşıdığı bu zorluklara ilaveten bu tarz çalışmaların ülkemizde geleneğinin olmayışı da ayrı bir güçlük olarak kendisini göstermektedir. Tanıtımımıza konu olan *Büyük Cihad'dan Frenk Fodulluğuna* isimli eserin sahibi Ekmeleddin İhsanoğlu bey yetiştiği çevre ve aldığı eğitimin kendisine sunduğu fırsatları sonuna kadar kullanmış, İslam ve Batı kültürleriyle yakından teması olmuş ve bulunduğu vazife sorumluluğunu üstlendiği kurumlarda "Osmanlı Bilim Tarihi" olarak adlandırıla-

² Muhammed H. Kutluoğlu, *The Egyptian Question, 1831-1841: The Expansionist policy of Mehmet Ali Pasha of Egypt, in Syria and Anatolia, and the reaction of the Ottoman Government*, Yayınlanmamış doktora tezi, Manchester University, 1993, s. 80-92

³ Kutluoğlu, a.e., s. 76-77.

cak sahalarda iz bırakacak eser ve araştırmalar ortaya koymuş ve konulmasına zemin hazırlamıştır.

Osmanlı bilim ve eğitim tarihine ait beş makaleden oluşan esere ismini en büyük cihadın nefsin ıslah ve terbiyesi olduğunu bildiren hadis-i şerife atıfta bulunan Fatih Vakfiyesi ile 17. yy'da Avrupa Astronomisi ile ilgili ilk temasta takınılan -Müneccimbaşı'nın lisaniyla- tavır ve tepki olan "Frenk fodulluğu" nitelemesi vermiştir.

Osmanlı Türklerinde İlim isimli eserinde Osmanlı bilim tarihi hakkında kıymetli bilgiler veren Adıvar'ın bu konudaki inkarı kabil olmayan katkılarına rağmen Osmanlıların Batı bilimi ile aralarına bir set çekmiş oldukları şeklinde özetlenebilecek yaklaşımının kendisinden sonra yapılan çalışma ve değerlendir-melerin üzerinde yanılıtcı bir etkisi olduğu da bir gerçektir. Ekmeleddin İhsanoğlu bu eseri Adıvar'ın bu tezinin artık geçerliğini kaybetmiş olduğunun adeta bir tescili olmuştur.

Eserin ilk yazısı "Osmanlı Bilimi" başlığını taşımakta olup Osmanlı bilimi ile ilgili temel meseleleri, gelişmesinin ana çizgilerini ve belli başlı simalarını bugüne dek yapılan çalışmalar ışığı altında ele almaktadır. İkinci makale "Fatih Kllyesi Medreseleri Ne Değildi" başlığı altında "Kaynaklar Işığında Fatih Kllyesi Medreseleri", "Sahn Medreseleri Konusundaki alışmaların Tenkidi" ve "Fatih Kllyesi Medreseleri İle İlgili Yeni Meseleler" alt başlıklarla bu konuyla ilgili yerleşik yaygın bazı yanılışlara işaret etmekte ve bir takım yeni sorular tartışmaya açmaktadır. cnc yazı Endülüs'teki son İslam devletinin de skutuyla Osmanlı diyarına göç eden Müslüman ve Yahudi bilginlerinden ve bunların Osmanlı bilimine katkılarından söz etmektedir. Dördüncü yazı modern astronominin Osmanlıya girişini konu edinmekte olup Osmanlı bilim adamlarının Batı bilimi ile ilk temaslarından bahsedilmekte, güneş merkezli kainat görüşünün ve yeni astronomi bilimi ile ilgili kavram ve teorilerin Osmanlı bilim dünyasına girişi incelenmektedir. Kitabın son yazısında ise modern bilimlerin Tanzimat dönemine kadar Türkiye'ye girişi incelenmektedir. Eserin son yirmi sayfasında ise bu makaleler ile ilgili şekil, levha ve resimlere yer verilmiştir.

Eserin dipnotları ve bibliyografyası bu makalelerin çok geniş tarama ve okumalar neticesinde hazırlanığına, bazı makalelerdeki teşekkürler ve notlar yürütülen kollektif çalışmaya, genel kabul gören meselelerle ilgili farklı yaklaşımlarda bulunarak daha önce dile getirilmeyen problem ve soruları ortaya koyma eser sahibinin tahlilci ve kaynakları tenkitçi üslubuna işaret etmektedir.

Son olarak eserin Osmanlı bilim ve eğitim tarihine ışık tutacak ve bu hususta çalışacaklar için, hatta Osmanlı tarihi ve kültür hayatına ilgi duyan herkes için ufuk aıtcı vasıfta ve kıymette olduğunu belirtmek isteriz.